

POSUDKY A REFERÁTY

Pokračování ze s. 6

Selský kroj z okolí Domažlic,
vlastní kresba K. J. Erbena

v duchu národním složené písne něco děláno do sebe mají, čímž se jim zvláštního půvabu pravých plodů básnického národního nedostává. Může a musí ovšem někdy píšeň básníka umělého mítí úplně povahu a ráz písne národní, musí však tu být neprostřední plod básnického momentu, když abych řekl v srdci básníkově se ozve věčný a nezmenný prahlas cítění lidského, jak se právě jeví v národu, k němuž básník přináleží.

Vděčnější a příhodnější obor jsou pověsti národní, a z nich právě nejvýtečnější básníkové látku svou čerpali k výtvorům, ježto věčná ozdoba básnické literatury zůstanou. Připomínáme tu jen Goetha a Mickiewicze. A zajisté i Erbenovy některé pověsti v Kytici po bok se stavěti mohou básním toho druhu nejvýtečnějším. Svatební koštice, Polednice, Dceřina kletba aj. náležejí jistě mezi nejlepší balady národní, jakých literatura kterákoli má, a Poklad dosáhl u nás jaksi již klasického jména.

Nejsout' to kopie písni lidu, nýbrž v plné míře umělecké výtvory, pojaté a provedené duchem národním, a právě tím p. Erben ukázal, jak se oněch živlů básnických, ježto se v podáních a písňích a vůbec v celém způsobu duševního života lidu skrývá, použití má, aby opravdově národní básnicktv se vyvinulo. P. Erben sám ve své Kytici rozličné způsoby tohoto užívání živlů oněch

nám ukazuje. Kdežto některé své pověsti úplně ve způsobu balad národních vyvedl, přimíšil jinde živly moderního básnicktv, jak se nám zdá nejvíce v Záhořově loži, tak též v úlomcích: Věštyně, kde zvláště reflexi širší místo zajímá.

Poskytují' vůbec překrásné tyto básně svou formou a obsahem tolík důležitých stránek, že v každém ohledu nejen k nejvýtečnějším, ale i nejvýznamnějším úkazům básnické naší literatury nálezejí. Považujeme je s některými jinými výtvory, jmenovitě Čelakovského, za základ opravdového básnicktv národního, a můžeme jen přáti, aby hojných a šťastných následovníkův měly.

Václav Bolesmír Nebeský, Časopis českého Muzeum 1853, sv. 1, s. 171–173.

KYTICE Z POVĚSTÍ NÁRODNÍCH OD K. J. ERBENA. V PRAZE 1853. TISK A NÁKLAD JAR. POSPIŠILA. (CENA 24 KR., NA VELÍNĚ 40 KR.)

Na obzoru novovéké naší poezie vystoupilo znenáhla několik hvězd, které mocně rozplašily husté mrákoty rozložené po věky na parnase českém – Kollár, Vocel, Čelakovský, Jablonský, Erben... Dávno tomu, co Zábojové a Lumírové pěli od srdce k srdci, co jejich kouzelné varito hýbalo vši vlasti. Pokolení dobrých, Bohu a lidem milých pěvců vyhynulo odtud na dlouhé časy a osírelý lid český pěl sobě sám. Jeho slunce zbledlo a nikdo netušil nového rána. A hle! Tu zableskly Kollárový znělky sršice plamenné jiskry nových myšlenek a citů v české mysli – zašuměly Vocely pověsti o minulé Čechův slávě, vzbuzujíce v mladých srdečích šlechetnou touhu po nových slávověncích na bojišti duchovém – rozvila se Čelakovského utěšená stolistka, zazněl hlas a ohlas jeho písni – okouzlily nás básně Jablonského, a nyní podal nám Erben svoji prostomilou kytici, kterou tak půvabně uvíl z nejrozkošnějšího kvítí pověsti národních. [...]

Naproti tomu rozvinul se tvorící duch našeho básníka v baladách ve své největší síle a kráse. Jsouť to nejskvostnější básnické perly v celé sbírce a naše literatura nemá podobných. Peruť mohutného genia ovívá nás při čtení a kritika přestává posuzovat, nýbrž oddává se jedinému pocitu: obdivování. [...]

A. V. Mezník, Obzor 1, 1855, č. 3, s. 204–210.

Erbenovy básně jsou opravdu básně národní, k zvukům jeho lyry s rovným zalíbením bude nasléchati obyvatel nádherného paláce i chatrné chýše. Národními pověstmi a bájemi býváme všickni v nejútlejším mládí vykájeni; jsouť mladickému duchu materinským mlékem, a dychtivá duše čerpá první potravu z toho bohatého zdroje, z toho obecného duchového pokladu, který přechází z pokolení na pokolení co drahé dědictví, obsahující tolík zlatých jader skvělých myšlenek.

JOSEF ERBEN, MILETÍN.
Stolej závod.
Založeno r. 1820.
Telefon číslo 5.
Diplom od Vratislavského spolku v království Českém.
Jednotlivé poštovní úřady v Praze a v zahraničí.
Diplom nejvyššího uznání odborného žurnálu a jeho autora
Zdeněka a Jana Erbene v Hradci Králové
1926.

„Erbenovy miletínské modlitbicky“ původní záložky à 20, 40, 60, 80 kor.

Pro obchodníky v 50 kg bedněných valné balení à 90 kor.

Medený koláč k 1 kg bedněných valné balení à 90 kor.

Tovární sladký základky za původní tovarní cenu.

Diplom nejvyššího uznání odborného žurnálu a jeho autora

„Erbenovy miletínské modlitbicky“

Načerstvoval: K. J. Erben, M. Hrdina, I. Krejčová, D. Lábusová, K. Piorecká Bláhová.

Redakce: K. Piorecká Bláhová. Grafická úprava: Pavel Janoušek

Z těch nevadnoucích a důmyslných květů, které vyrůstají z hlubin národního ducha jako vodní bylinky z tajemného luna vod, uvíl nás básník svoji rozkošnou Kytici. Výtěžek od něho dobytí je na oko skrovny – nebo celá sbírka obsahuje tolík dvanácte básní – zato je ale, cokoliv podal, ryzí zlato. Nacházíme v jeho Kytici kromě zlomků Věštyně a Záhořovo lože národní pověsti: Poklad, Zlatý kolovrat, Štědrý den, Holoubek, Vodník a Vrba; pak balady: Polednice, Dceřina kletba a Svatební koštice. Úlomky z Věštyně obsahují krásné pravdy v krásném rouchu, mají ale co básně naučné skrovnejší cenu básnickou. [...]

První z nich, známá již z almanachu Vesny a výtečná překrásnou mluvou básnickou i tichým epickým tónem, byla krásně přeložena do polštiny. V ostatních nacházíme více rytmického pohybu a živější proudění mluvy a obratů. Každá má svoje zvláštní krásy a půvaby; nejdomejnejší jest bez odporu Štědrý den. Její tklivý obsah vyloudí v každém srdci soucitný ohlas a mnohou slzu útrpnosti. [...] Záhořovo lože liší se formou ode druhých pověsti velmi nápadně. Najdeme zde té jasnosti, uhlazenosti a okrouhlosti myšlenek a obrazů jako v druhých básních; ale rovněž jako poutník neznámý v té básni oděn hábitem šerým mlhavou krajinou, pohřízen v truchlivé zadumání, koná nejistou pout' do končin neznámých, tak i roucho té pověsti jest při mnohých krásach přece šeré, plno záhybů, široké a vláčné, z něhož jen zde onde bledá tvář hlavní myšlenky probluskuje.

Naproti tomu rozvinul se tvorící duch našeho básníka v baladách ve své největší síle a kráse. Jsouť to nejskvostnější básnické perly v celé sbírce a naše literatura nemá podobných. Peruť mohutného genia ovívá nás při čtení a kritika přestává posuzovat, nýbrž oddává se jedinému pocitu: obdivování. [...]

A. V. Mezník, Obzor 1, 1855, č. 3, s. 204–210.

ERBENOVINY

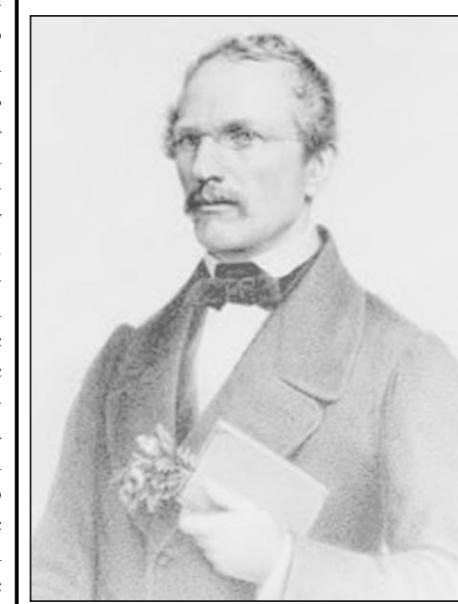
7. listopadu 1811

15. dubna 2011

JAN NERUDA: KAREL JAROMÍR ERBEN

je literatuře světové obohacením.

Erben vydal „Kytici“ – a dost! Ne jako Voltaire svazků sedmdesát, jako Horác jeden jediný. Můžem tím snáz celé to bohatství nosit při sobě. Bývá-li v novějším

básnířství celý svazek duševně lacinější než „pár rukaviček“, u Erbena je verš co verš samé zlato ryzé. Malým kusem zlata vyzlatí celý dům, malou knížkou svou vyzlatí nám chrám českého života. Dobře se pamatuju, s jakým zbožným pocitem nesl jsem si „Kytici“ z knihkupeckého krámu – byl jsem se až zachvěl, když prodavač mně ji byl podal co majetek můj.

Pokračování na s. 2

Karel Jaromír Erben KROKŮV ZLATÝ STOLEC

Viděla jsem stolec ze zlata ryzího, na němž sedával otec Krok, kteréhož národ zvolil za sudího, důvěrně prosil za výrok.

Viděla jsem ještě, když Libuše mladá na zlatém stolci seděla, prve než na ni Chrudošova zrada ke zkáze vlasti dospěla.

Vstala se stolce, těže pohaněna, za lásku vyslouživší žel: a pak již nikdo z jejího plemena zlatého stolce neviděl.

Její potomci na tvrdém kamenném prostředku sedali: aby všem bylo za jisté znamení, že zlaté doby přestaly.

Což již nepřijdeš víc ty zlatý čase, což nikdy nevrátis se zpět? Vráti se, vráti, přijde jednou zase, kdy ale? Kdo můž rozumět!

Slyšte a vězte zprávu, kterou nesu od brehu Zlaté Bystrice, tam kde se stíny miletínských lesů prostřely v šíře hranice.

Přišla sem panna od Tetina hradu, co Vidá krásná, rozmilá a zlatý stolec v mělké říčky chladu pod sýpkým pískem ukryla.

„Spočívej tuto“ – dí – „sedadlo zlaté, spočívej dluhý, dluhý rok, až se zas jednou této zemi svaté narodí druhý otec Krok.

„Ten potom přijda, vyneset tě z rovu a sedne slavně na té zas: i vzejde šestí zemi České znovu a bude nový zlatý čas.“

Veskeré spisy básnické. Praha 1905

Předplatné v Praze: na měsíc 1 zl. 10 kr., na čtvrt leta 3 zl. 80 kr. Poštou: na měsíc 1 zl. 55 kr., na čtvrt leta 4 zl. 65 kr. Číslo o sobě prodává se v Praze za 4, na venkově za 5 kr. Za donášení listu do domu se platí na měsíc 10 kr. – Inzeráty se platí hotově při objednání. – Administrace a expedice: ÚČLAV ČR, v.v.i., Na Florenci 3, Praha 1. Přípravili: Dalibor Dobiaš, Michal Fránek, Martin Hrdina, Iva Krejčová, Dorota Lábusová, Kateřina Piorecká Bláhová. Repro a foto: LA PNP a Středisko literárně-vědních informací ÚČLAV ČR, v.v.i. Redakce: Kateřina Piorecká Bláhová. Grafická úprava: Pavel Janoušek

Jan Neruda: K. J. ERBEN

Pokračování ze s. 1

Co napsal Erben historického, filologického atp., nemůže mně zde připadnout, nejsem také kompetentním, abych o tom pronesl vůbec platný soud. Mne mimo „Kytici“ nejvíc zajímá Erbenovo „věčné jinošství“, jaké se mu zachovalo u pěstování pověstí národních. Pracoval na mytologii slovanské, že jí nedopracoval, nenahradí nám snad celé století. Když Erben vypravoval pověst národní, bývalo to nejrozkošnejší epos v próze. Jak filozoficky dovedl vniknout do jich poetického obsahu, jak poeticky dovedl vypravovat jich filozofi! Praví-li kdosi, že „filozofii jeví se božství v lidskosti, poezí lidskost v božství“ – u Erbena obé zjevení se spojovalo skvěle. Erben filozof skutečně myslénkou veden našel vždy cit. Erben poeta vždy se neomylně docítil, kde že je myslénka.

Národní listy 22. 11. 1870, krácen

Rodný dům K. J. Erbena, fotografie z roku 1909

Zprávy domácí i cizí

1811

Evropa strádala napoleonskými válkami. V rakouské monarchii byl vyhlášen státní bankrot.

7. listopadu 1811 se v Miletíně ševci a sadař Janu Erbenovi a jeho ženě Anně narodila dvojčata Karel a Jan. Jan záhy zemřel. Karel byl často nemocný a trpěl vadou řeči. Jeho dědeček a strýc, kteří jej vyučovali na miletínské škole a rozvíjeli jeho hudební nadání, spolu s farářem Janem Arnoldem jej začali připravovat na další studia.

1813

V bitvě národů u Lipska utrpěla francouzská vojska konečně porážku. Byla zahájena mírová jednání. Nové uspořádání Evropy podle představ vítězných mocností potvrdil v roce 1815 Vídeňský kongres.

1818

V Praze založeno Vlastenské muzeum v Čechách, dnešní Národní muzeum, významné české badatelství centrum.

1824

Jan Kollár vydal první verzi Slávy dcery. Na Kollárovy vlastenecké sonety K. J. Erben o několik let později navázal ve svých raných básních.

1825

Karel Erben začal studovat na hradecké hlavní škole, přitom si musel vydělávat vyučováním hry na klavír. O prázdninách s přáteli podnikal výlety do okolí rodného

Miletína, navzájem se podporovali i v literární tvorbě.

1827

Založen český Časopis Společnosti Vlastenského muzeum v Čechách (Časopis českého Muzea). Sledoval celé české písemnictví, tiskl odborné články, edice českých literárních památek i aktuální tvorbu.

1830

Červencová revoluce ve Francii vyvolala vlnu protestů v dalších zemích. Zejména povstání v Polsku zapůsobilo i na mladou českou generaci a napomohlo formulovat její národní a liberální program.

1831

Vznikla Matica česká, instituce podporující vydávání českých vědeckých i beletristických děl.

K. J. Erben začal v Praze studovat filozofickou fakultu. V pražském Klementinu se sešla výrazná generace mladých literárt (mezi nimi i Karel Hynek Mácha).

Na právnické fakultě, kde v letech 1833–1837 pokračoval ve studiu, se plně projevily Erbenovy historické a přírodovědecké zájmy. Umocnilo je setkání s Františkem Palackým, který v Erbenovi našel pomocníka při přepisu části Historie církevní Pavla Skály ze Zhoře (tomuto dílu Erben dle svých slov později vděčil za vybroušený styl). Svými básněmi začal Erben přispívat do českých časopisů. Na

prázdniny jezdil do Žebráka, kde se seznámil s tamním vlasteneckým okruhem a svou budoucí ženou Barborkou Mečířovou.

1834

Ve Stavovském divadle uvedena premiéra Tylových Fidlovačky.

Erben se zapojil do polemiky mladých literárt kolem Květu s generačně staršími autory České Včely satirickou prózou Dobrodružství cestujících (1834), v níž zesměšnil Františka Ladislava Čelakovského, který se předtím vyjádřil pohrdavě o tvorbě Karla Hynka Mácha. V polovině třicátých let napsal první balady.

1835

Zemřel císař František I., na trůn nastoupil Ferdinand I. Vyšel první díl Jungmannova Slovníku česko-německého.

1836

Karel Hynek Mácha vydal knižně Máj. Vyšel první díl německé verze Dějin Františka Palackého.

1837

K. J. Erben nastoupil bezplatnou praxi u pražského hrdelního soudu. Účastnil se pražského společenského a uměleckého života. Ve Fričově a Staňkově salonu se seznámil s ruskými filology a folkloristy. V Žebráku uvedl vlasteneckou satiru Sládci. Na svých cestách a s pomocí kolegů a přátel začal systematicky sbírat folkloristický materiál.

Pokračování na s. 4

Pokračování ze s. 6

cestě započaté nepřestávaje, výtvory národní, jak se v národu objevují, buďto v písničkách a bájkách, buďto ve zvyčích a obyčejích vysetřovati a s rozmyslem ducha vědeckému vystavovati bude, jakož i že svých znamenitých k tomu vlohu, svého přirozeného k tomu nadání použije a tuto stránku národnosti naší, posud ladem ležící, důkladně vzdělá.

Kdybychme ale zdání své o povaze národních písniček přece v krátkých slovech vyřknouti chtěli, snad by se následně nastínilo dalo. České národní básnictví je luhovné a hájové, jeho hlas skřívaný a hrdlický, s okem slzavým se usmívající, jasné, veselé a bodré. Zvláště tato poslední vlastnost nenalézá se snad u žádného jiného národu tak krásně vyuvinuta jako u českého, a honosí li se Němec svým „Gemüth“, má snad Čech svou „bodrost“. Ještě jednu vlastnost písniček nemohu opominouti, a sice jejich veselou a důvěrnou zbožnost, jakou snad jenom u dávných Řeků nalézáme; neboť jako u oněch, takž je i u této celé žití a umění provádět myslénkou božstva, nikoli ale onoho strašlivého a ledového, ježto v severu nalézáme, nýbrž jasného a teplého indiclého.

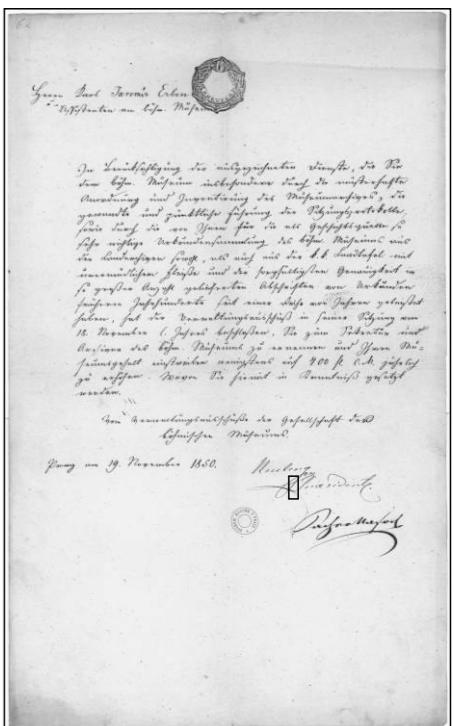
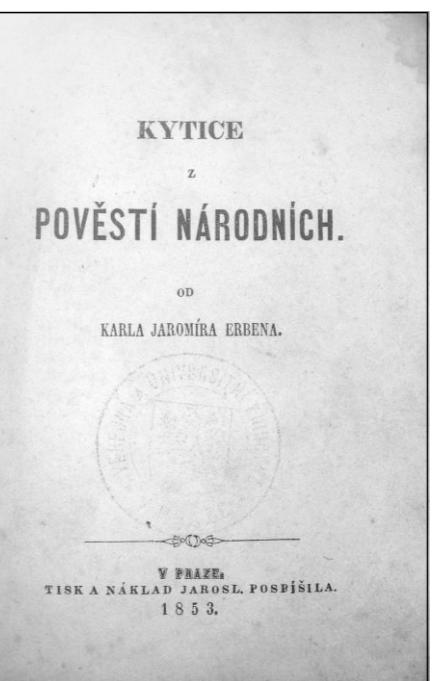
Co se týče pořádku v uspořádání písniček v tomto svazku, nedržel se p. sběratel žádného jistého pravidla, jakož sám v předmluvě povídá, přece na začátku od první až k jedenácté písni (str. 1–47) obsaženy jsou básně baladické, ačkoliv tento živel v posledních se polehoukou ztrácí, takže se již k onomu druhu básnictví blíží, jen od Angličanů ještě baladou nazvanému, kde se již epický živel s lyrickým pomíší, a v něm takroka se tratí. Tyto balady jsou nám tím výtvarnější, an domněnka panovala, že by české národní básnictví epického živilu v sobě nemělo, což tady ale skvělými příklady se vyzářilo. [...]

Rozmanitost těchto zpěvů baladických je však až k podivu, a sotva se ta nejmenší podobnost mezi nimi nalezne. Jestliže první (Sirotek) svou sílou citu až k slzám pohne a celou duši takroka otřese, lahoodí čtvrtá (Zaklené děvčátko) svou obrazovou bájkovitostí, a tak má každá svůj vlastní ráz. Pořáde je u nás sháňka po baladách – tu je máme, a přitom vzory pravého národního básnictví! Nebo ať si žádný nemyslí, že jsou tyto písničky pouze sprostíčké pro člověka, kterýž latinsky umí. Hledeme na Němce Uhlanda, toho reka baladového; jak je velký a čarovně krásný a přitom tak prostičký, jako

ty naše písničky! Hledeme na Goetha, toho velikána! [...]

Tento sbírkou vyplnila se žalostná mezera v naší literatuře, i opět krok se učinil k národnímu poznání sebe samého a každý přeje, aby Erben, jenž touto sbírkou krásné zásluhy o národ získal, brzo druhý díl podal, a po ukončení sbírky vše, co byl zpozoroval a vykristal, v ouplném a velkém rozboru o národním básnictví českém složil. – Vydání je takového díla národního důstojné; cena mírná.

Václav Boleslav Nebeský, *Noviny z oboru literatury, umění a věd. Příloha ke Květům*, 2. 12. 1841, s. 93–95, 16. 12. 1841, s. 98–99, 30. 12. 1841, s. 101–102.

1838

K. J. Erben otiskl baladu Poklad, jež mu přinesla uznání kritiky.

1841

K. J. Erben se stal placeným úředníkem Královské české společnosti nauk. Tato vědecká instituce sdružovala a finančně podporovala badatele a umožňovala vydávání odborných děl. Vydal první díl Písni národních v Čechách.

1842

K. J. Erben se po téměř desetileté známosti oženil s Barborkou Mečířovou.

1843

K. J. Erben se stal bezplatným praktikantem fiskálního úřadu a pro český stavby sbíral listinný materiál ve venkovských archivech. Spolu s historikem Václavem Vladivojem Tomkem, který pracoval v pražských archivech, se tak podílel na přípravách Palackého Dějin národu českého v Čechách a v Moravě, jejichž první díl přeložil z němčiny do češtiny (knížně 1848).

1845

Do Prahy přijel první vlak. K. J. Erben byl jmenován členem jazykové komise při Matici české, podílel se tak na formování spisovné češtiny.

1846

Založena Měšťanská beseda, jejíhož chodu se Erben účastnil.

1848

Evropu zasáhla vlna revolucí se sociálními, státoprávními i nacionálními požadavky. V Rakousku se stavěly barikády v Praze, v Budapešti i ve Vídni. Lidé požadovali rozšíření občanských práv, zrušení poddanství a roboty i zkrácení pracovní doby. Češi požadovali zrovнопrávně češtinu a němčinu a respektování státního práva Koruny české.

Jako spolupracovník F. Palackého stál K. J. Erben na jeho straně i politicky. Byl zvolen do Národního výboru. Aktivně se účastnil příprav pražského Slovanského sjezdu a odejel na charvátský sněm do Záhřebu. K. J. Erben proto přijal i nabídku redigovat po Karlu Havlíčkovi Pražské noviny.

V prosinci abdikoval císař Ferdinand I., jeho nástupcem se stal František Josef I.

1849

Revoluce byla v Rakousku poražena. Byl vydán tiskový zákon, který zostřoval cenzuru a spolčovací a shromažďovací zákon omezující občanské svobody.

Po vyhlášení oktrojované ústavy v březnu 1849 se K. J. Erben vzdal hlavní redakce Pražských novin. V červenci 1849 byl jmenován do terminologické komise slovanských jazyků, jež pracovala na vytvoření právnického a úředního názvosloví.

1850

K. J. Erben sekretárem Českého muzea.

1851

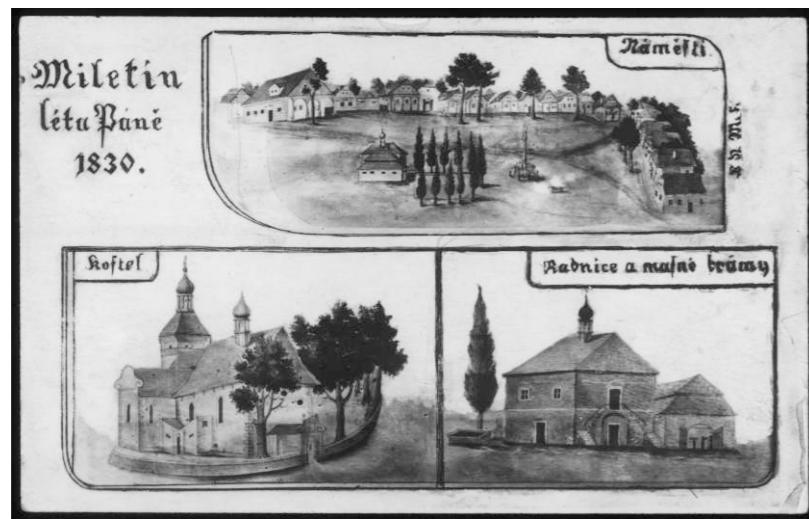
K. J. Erben zvolen archivárem města Prahy – a poprvé tak profesně dosáhl finančního zázemí.

1851

Odvolána březnová oktrojovaná ústava.

1853

K. J. Erben vydal Kytici. Byl zvolen do výboru Muzea, věnoval se především vydávání staročeských památek (Husovy spisy, Knížky šestery Tomáše Štítného, Život sv. Kateřiny, Komenského Labyrint světa a ráj srdce aj.) a pramenů k českým

dějinám (Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae).

1855

Vyšla Babička Boženy Němcové. Z podnětu J. V. Fríče vysel almanach Lada-Niola. Erben se podílel na projektu vědeckého a kritického časopisu Obzor, který však byl brzy zastaven.

1858

Vysel almanach Máj.

1859

Rakousko poraženo francouzsko-sardinškou armádou v bitvách u Magenty a Solferina. Vedle územních ztrát se monarchie změnila také politicky, v rámci rozsáhlých reforem došlo k liberalizaci poměrů.

Po smrti první ženy se K. J. Erben oženil s Žofíí Mastnou z Lomnice nad Popelkou, musel se postupně vyrovnat se smrtí několika dětí. Věnoval se hlavně práci v archivu a folkloristickém sběrům v Čechách i v dalších slovanských zemích, ovšem i nově se rozvíjejícímu spolkovému životu. Psal hesla pro první českou encyklopedii Riegrův slovník naučný.

1860

F. L. Rieger předložil císaři memorandum, v němž formuloval český politický program požadující jazykovou rovnoprávnost a uznání českých státoprávních nároků.

1861

František Josef I. po Říjnovém diplomu, kde se slavnostně vzdal absolutismu, vyhlásil tzv. Únorovou ústavu; následovaly první volby do zemských sněmů. Nesouhlas Čechů s podobou soudobého parlamenterismu vedl záhy nato k politice tzv. pasivní rezistence. Začaly vycházet Národní listy.

Erben podruhé vydal Kytici z pověsti národních, do níž zařadil Lilii.

1862

Zahájen provoz v Prozatímním divadle. Založena tělocvičná organizace Sokol.

1864

K. J. Erben jmenován ředitelem spojených pomocných kancelářských úřadů města Prahy. Erben vydal Prostornárodní české písne a říkadla. O rok později publikoval Sto prostonárodních pohádek a pověsti slovanských v nárečích původních, jako „slovenskou čítanku“ určenou mládeži; následoval její zkrácený překlad do češtiny.

1866

V prusko-rakouské válce bylo Rakousko v bitvě u Sadové poraženo. Porážka umožnila konečné sjednocení Německé říše konkurenčním pruským státem (1871). Rakousko

současně ztratilo Benátsko.

1867

Rakousko-uherské vyrovnání znamenalo zásadní ránu českým snahám o federaci národů v Rakouské monarchii. Představitel českého národa, vedeni Františkem Palackým a Františkem Ladislavem Rieggrem, se nato zúčastnili národopisné výstavy v Moskvě a využili ji jako demonstraci slovanství proti neuznání českých nároků.

Členem delegace byl i Karel Jaromír Erben, v této době mezinárodně uznávaný představitel evropské slavistiky a folkloristiky, který pro výstavu zajišťoval české kroje. Erben vydal svůj překlad Nestorova letopisu a následně publikoval i překlady dalších památek z ruské minulosti.

1868

Položeny základní kameny k Národnímu divadlu v Praze. Vysel almanach Ruch.

1870

Císař přislíbil prozkoumat české stížnosti a potvrdil neoddělitelnost Českého království od Rakouska-Uherska.

21. listopadu zemřel v Praze K. J. Erben na žlutenu. Pochován je na pražském Olšanském hřbitově.

Erben se ve svém básnickém díle, zejména v básni Záhořovo lože, vyrovával se svým vrstevníkem, o rok starším Máchou. Jak nahlížíte vzájemný vztah obou básníků? Jaký význam má jejich vztah pro českou kulturu?

Arne Novák

„[Erben] jest o rok mladší než Mácha, leč známená v mnohé příčině pravý opak pěvce Májového [...]. Znamená-li pojmenování básnika především vásnivého uctívatele prudkých sil tvůrčích, ale zároveň ničivých pudů, lákajících a strhujících démonů, není Erben právě tak básníkem, jako jím jest přede všemi Mácha. Avšak ten pojmen obsahuje ještě druhý, komplementární typ: harmonického překonavatele centrifugálních sil, krotitele a ochočovatele pudů, zaklínáče duchů – a potom Erben jest z velkých básníků.“

Antonín Grund

„Nikdo, byť sebe větší bylo jeho provinění, nemá a nesmí zoufati; neboť milost Boží, tento nadpřirozený a největší dar, je velká, jestliže se viník kaje nápravou svých činů, novým a čistým životem. V této morálce, přejímající křesťanské dogmu o využitelském poslání Syna člověka, nelze spatřovati jen podstatný znak romantiky, již náboženský kult, katolické dogma v leckterém směru bohatě inspirovaly. V kladném stanovisku k životu, jejž nutno vésti přes propasti vášně a udržeti všemu navzdory, hlásí se naléhavě zásada české klasičnosti, vyzáruje harmonická osobnost Erbenova, popírající moral insanity Máchova jako zhoubu pro zdravý rozvoj českého ducha. [...]“

Literárně historicky ukazuje má práce [A. Grund: Karel Jaromír Erben, 1935], jak Erben, stoupencem „národní klasičnosti“, byl v letech čtyřicátých na hony vzdálen Máchy a jak se naopak včleňoval do tradice Čelakovského.“

František Xaver Šalda

„Základní literárně historická myšlenka Grundova je stavět Erbena ve všem vysudy, názorem světově mravním [...] i jeho armaturou výrazově stylou, zvláště rytmickou [...], za protichůdce Máchova a vázat jej s Čelakovským a s jeho programem „národního klasicismu“. Ale právě tuto thesi Grundovu pokládám za velmi pochybnou a hodnoty sotva více než problematické. [...]“

Z prací Arne Novákových, Alb. Vyskočilových, a také mojich, doufám, plyne zcela určitě, že pesimism Máchův byl nejen básnický hodnotný, ale i lidsky statečný a plodný, a že mluvit o Máchově „moral insanity“ je nehoráznost non plus ultra. Ant. Grund přehlíží úplně, že ta „národní klasičnost“ Čelakovského, k níž se prý hlásí Erben, a v jímž jméně chce odsoudit Máchu, je do značné míry literárně papírový fantom, pouhé heslo časové problematiky, nikterak ne kriterium vnitřních sporů prosté, které by mohlo být axiomatem pro dynamické hodnocení literárních rozdílností českých. Vpravdě i v Máchově pesimismu je konec konců hodně kladů nábožensko-etických, a dní se v něm více

Anketa: ERBEN A MÁCHA

se sebou jako dospělým, usměrněným členem daného řádu a odsuzuje všecko, co se staví v cestu jeho snu jako protismyslný pramen bolesti. Erben ironicky odpovídá lidovým popěvkem „at“ je tak nebo tak, přec nějak bude: pro jedno stvoření svět nezahyne“. Považuje stejně jako Storch „samovládnoucí individuálnost osob“ za negativní pól poezie a proti vztoupuje osobnosti klade „vyšší“, fylogenetický směr, trpnou pokoru před mythem obecně závažným. V Máji je užito pověry prostého lidu jako pouhýho intermezza, prolínajícího ego-centrickou lyriku, Erben však i delirium šestinedělky ležící ve mdlobách vykládá fylogeneticky – „nebylo by toho jistého, vždy se opakujícího obrazu, kdyby jej pevná víra v tyto bytosti již napřed nebyla připravila.“

Vojtěch Jirátk

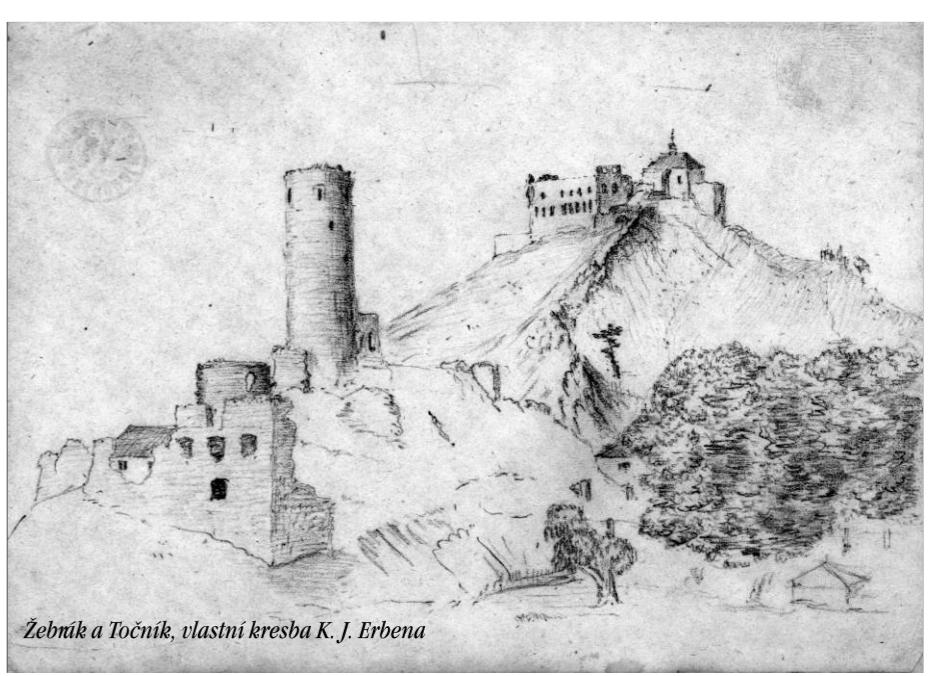
„Zahalenost projevu svedla kritiku, nepronikající pod básníkovu masku, aby viděla v Erbenovi Máhova protichůdce, jejž potom, řídce se vlastním vkusem a namnoze též hledísky mimouměleckými, za to buď velebili nebo zatracovali. Vpravdě však nestojí Erben proti Máchovi, tím arci méně po jeho boku, nýbrž samostatně vedle něho – jako stejně velký básník a zjev zcela jiného ražení. Shod je přesto mezi nimi dosti; ale pomáhají nám jen k lepšímu poznání nesmiřitelných protikladů.“

Připravil Martin Hrdina.

Grund, Antonín: Karel Jaromír Erben. Praha 1935. Jakobson, Roman: Poznámky k dílu Erbenovu: I. O mytu. II. Overší. Slovo a slovesnost 1, 1935. Jirátk, Vojtěch: Erben čili majestát zákona. Praha 1944. Mukářovský, Jan: Protichůdci: Několik poznámek o vztahu Erbenova díla básnického k Máhovu (1936). In: Týž: Cestami poetiky a estetiky. Praha 1971.

Novák, Arne: Karel Jaromír Erben a jeho Kytice (1911). In: Týž: Myšlenky a spisovatelé, Studie a podobizny. Praha 1914. (on-line: Digitální knihovna Arna Nováka: <http://knihovna.phil.muni.cz/arne-novak>).

Šalda, F. X.: Zápisník 7, 8. Praha 1934–1935, 1935–1936.

ERBENŮV POKLAD

Z básní [v almanachu Vesna] vyniká Poklad, a s potěšením jest nám říci, že jsme se tu setkali s mladým básníkem spanilého nadání. Nechť p. Erben statně pokračuje na dráze, kterou s takovým prospěchem nastupuje, nechť sbírá a vzdělává pověsti národní, jichž u nás taková hojnost v lidu, a v literatuře nedostatek, nechť konečně nepřestává pilně vzdělávat krasochut' svou, a pakli naděje nás neklame, svým časem uvítáme v něm znamenitého národního básníka.

J. M. (Jakub Malý), Časopis českého Muzea 1838, sv. 1, s. 130.

POKLAD OD K. JAROMÍRA ERBENA

Již drahně času nečetli jsme básně české s takovým zálibením, jakové nám poskytovala národní báchorka Poklad od K. Jaromíra Erbena, veršem lehkým a plynným vyložená, o kteréžto zde šíří promluviti chceme. Předmět její jest tento: chudá vdova, jdoucí u Veliký pátek s dítětem v náručí do kostela, na cestě v kouzelné jeskyni plné zlata i stříbra se octla; tu tedy složivší dítě, odnesla sobě domů poprvé plné břímě

kdo hlavně hřeší, tím i hlavně trestán bud. Tajná Nemesis mnohem důrazněji jevíla by se, kdyby matka, pozdě vzpomenuvši si na syna, jeho zmizením teprv na vyšší mravní vrádu světa i na hřich svůj upamatována byla; „klimax“ jest tuto docela nevhodný, nepoeticcký. Ba ještě lépe motivován byl by konec, kdyby matka, po bolestné ztrátě syna svého, sama již poklady hříšné zamítajíc, proměny jejich málo sobě všímalá. To tedy předělej p. Erben, a oprav spolu některé věty prozaické i nesprávné (kupř. str. 134 „co to asi musí být“ aj.), i budiž pak přesvědčen, že literaturu naší podobným „pokladem“, jako někdy Šneidr svým „Jan za chrta dán“ obohatil.

František Palacký, Časopis českého Muzea 1838, přetištěno in Radhost 1, Praha 1873, s. 79–81.

PÍSNĚ NÁRODNÍ V ČECHÁCH. SEBRAL KAR. JAROMÍR ERBEN. S NÁPĚVY. SVAZEK I. V PRAZE 1842. TISKEM A NÁKLADEM JANA HOST. POSPÍŠILA. SEŠ. ZA 36 KR. STŘ.

Až do básnicí duše lidu nedosáhnul duch cizoty a donárodnění, a jestliže i dosáhl, tedy

sváňádra otevře a okáže, co plakal a plakal a plesal, co hřímal a nylo, co po dlouhá století citem a duší přežil. Kdo nemá srdece umořené cizotou, komu city v písni odnárodnění nezprahly: nechť přijde k živemu zdroji národnosti; zde oživne, ledová kúra pohrdavé nevšimavosti všechno domácího pukne, obrazy zakalené opět vyniknou, obraz rodinné vísky, domácího ooudlí, zvuky slýchane v měkkých letech dětství vloží se do nejtajnejší hlubiny srdce a mrtvý cit, dřímající myšlenka vlasti procitne. Tímto způsobem mají písni lidu našeho, krom ceny a důležitosti všeobecně pro básníka, krasovědce a vůbec každého, kdo se ve výtvořech krásného umění kochá, pro dějepisce, bájeslovce, mrvazopystce, badatele řeči, pro nás tu neocentelnou vzácnost a důležitost, že jsou živý obraz národnosti, v němžto se Čech zase poznati může, kam se utěci může z neživého živlu cizoty, aby zas okrál; ony jsou jedna z ožívajících žil, jenžto v našem znova vzkříšeném télesu národním tvořící silou se pravidí. Každý tedy pozná, že sbírka těchto zpěvů jest dílo národní a ceny předuležité, která by žádnemu cizí zůstat neměla, kdo

POSUDKY A REFERÁTY

Pomník K. J. Erbena v Miletíně
pohlednice z roku 1931

stříbra; podruhé přichvátavší, nabrala si zlata, co uněti mohla, dítě pak zatím k ní se prosíci ještě v jeskyni zůstavila, kteréžto, když se po třetí vrátila, i s jeskyní zmizelo, poklady pak se jí proměnily v kamení a hlínu. Po dlouhé její o to žalosti a skutečném pokání, když opět u Veliký pátek do téže jeskyně se dostavši, již ničeho kromě dítěte nehledala, nalezla i dítě i poklady ve klínku jeho. Z toho viděti, že báchorka ta již sama v sobě poetická jest, a rádi uznáváme i obratnost i jemnost tu, kterou p. Erben ji vytvořil. Zvláště druhá částka báchorky (str. 144–154) podařila jest; i také popsání jeskyně (str. 134, 135) dobře se nám líbí. Méně spokojení jsme s první částkou povídky té [...]. Tak jakž nám p. Erben svou bájí představuje, chybí jí počátek; neukázal nám zajisté, proč matka, jdoucí do kostela, nedostala se tam jako jiní lidé, ale do kouzelné jeskyně. Toto „proč“ není prozaický požadavek, jako by se mnohem snad nedouku zdálo; máť zajisté i svět báchorčí, fantastický, pokud básnický jest, svou zákonost, mnohem ukončenější, nežli ve světě skutečném ji spatřujeme. Druhá nemenší chyba p. Erbenova jest, že matka trestá se dříve ztrátou jméně nabýtého nežli dítěte, ježto by naopak dítě se mělo. Vina její zajisté hlavní nebyla ta, že toužila po pokladech, ale že za ně syna obětovala; a cím

jména Čecha a vlastence účasten býti chce; každý pozná, že muž, který je nemalý namáháním hrozícímu zapomenutí vyval, díky celého národu zasluhuje.

Takové zásluhy o svůj národ získal p. Erben vydáním svrchu řečené sbírky. Ačkoli teprva první svazek vyšel, a úplné, všeestranné ocenění jen po vyjítí celého díla možno bude, přece v několika slovech myšlenky své o ní pronesem.—

Na 208 stranách jesti tu obsaženo 150 písni k 100 nápěvům, kteréž ale zvláště vydou po svazích u J. Hoffmanna v Praze s průvodem fortepiana od J. P. Martinovského, českému obecenstvu z výtečných skladeb hudebních chvalně již známého. O povaze českých písni národních pronesl p. Čelakovský krásná slova v předmluvě k svému Ohlasu písni českých. Po takovém muži neradi se v rozbor dáváme, neboť snad žádný není v stavu o národním básničtví českém něco tak důkladného, hlubokého a všeestranného napsati jako on, vymeněli p. Erbena, kterýž zajisté docela k tomu se hodí, což každý snadno ze sbírky samé pozná. Doufám' také, že nám zajisté časem něco krásného o písničkách národních poví, a na

Pokračování na s. 7

Rozhovor s Karlem Jaromírem Erbensem

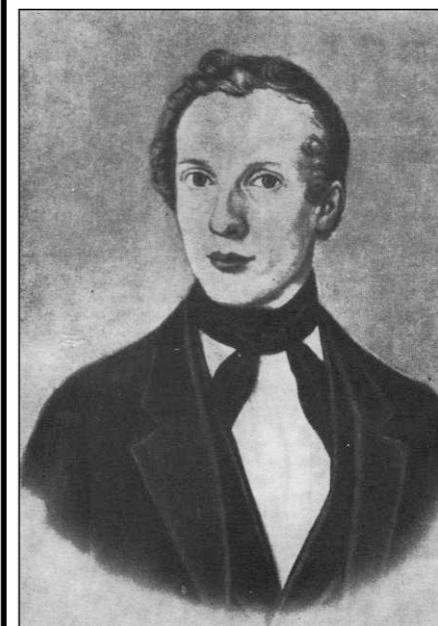
SESTAVITI SYSTEMATICKÝ OBRAZ NÁRODA ČESKÉHO

Mistře, čtenářům jste znám především jako básník. Mohl byste, prosím, přiblížit vaši profesní pově?

Povídám vám, že jsem vystudoval práva. Na to byl jsem přičiněním nebožtíka Chmelenského, u něhož sem si jakousi malou komedií, kterouž jsem složil, založil obrázek, přijat k úřadu fiskálnímu za konceptního praktikanta, kdež sem, děláje malicherné expedice, vše na jedno kopyto, strávil čtyři léta! nemaje z toho užitku žádného, kromě že sem při tom odbyl apelační zkoušky, a před sebou žádné jiné naděje, než po nějakém ještě roce že se snad dostanu za místoradního do některého venkovského městečka se 300 zlatých, odkudž bych mohl pak po letech avanzařovati za skutečného radního, ovšem že zase na venkovu se 400 zlatých. I zželelo se mně srdečně stavu toho a vylídek takových, kdež člověk jest odsouzen, po svém život sloužiti žebráčkům za kus chleba, a neučiní-li všem vhod (a jakž to možno?) snášeti trpělivě všelijaká příkroj leckajés lázy. Příkladu až nazbyt.

Přesto vaším hlavním vědeckým zájmem je folkloristika. Jaké máte v tomto směru plány?

Až budou cesty tyto na konci, hodlám připravit k tisku „Obyčeje národu českého“. I učinil sem si již napřed jakýsi systém, podle

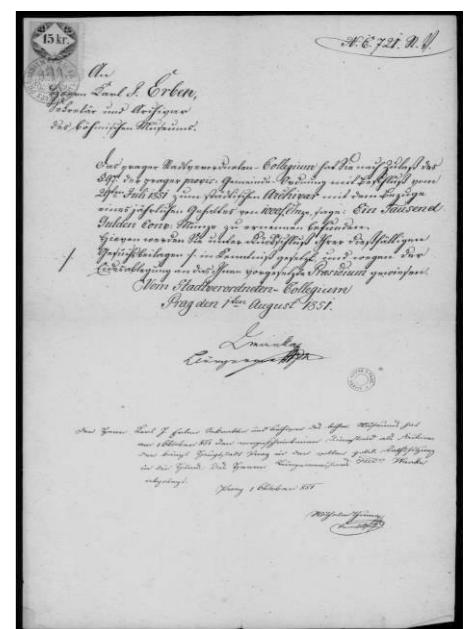
K. J. Erben, F. Génárd, olej, čtyřicátá léta

akterého sbírky své rovnám a vydati chci. Povídám, že zvyky slovanské téměř všecky kořeny svými sahají do dob pohanských; tož platí i o obyčejích větve českoslovanské. Z té příčiny chci za úvod položiti stručnou teorii náboženství přírodního se zvláštním vzhledem k národu slovanskému, tak, abych se mohl při jednotlivých zvycích na to odvolávat a je tím vysvětlovati. V částce první nato podám zvyky, ježto se řídí postupujícími dobami roku, od počátku jeho až ku konci, „od Vesny po Moranu“; v částce druhé obyčeje, spojené s postupujícími dobami života lidského vůbec, od kolébky po raken, do třetí pak částky chci vzítí vše to, což v prvních obou nemá místa.

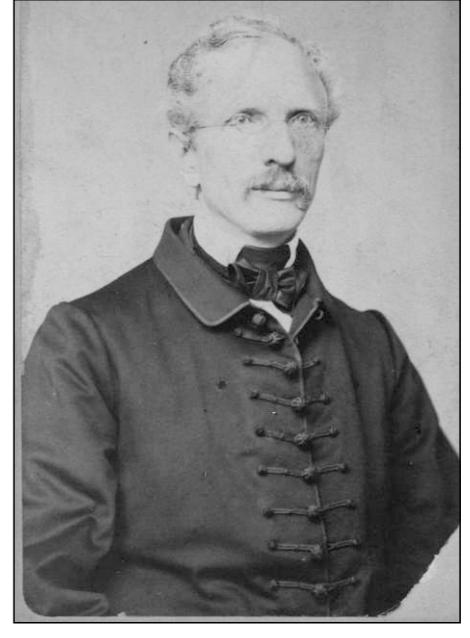
Svazkem tím skončím sbírku první. Dříve nežli k druhé přistoupím, hodlám vydati mezičím některý svazek báchorček neb pohádek národních v próze, jichž také hezkou sbírku mám.

Rozhovor vedla Kateřina Blahoslava Piorecká, L. P. 1943.

Karel Jaromír Eben o sobě v dopise K. V. Zapovi. Ed. Antonín Grund. Praha 1940.

Jmenování archivářem města Prahy, 1851

K. J. Erben, foto A. Helm, asi 1863

ZLATÝ KOLOVRAT

Prosím úctivě jemnostpaní, až p. Možný tuto pověst na čisto přepíše, aby mi potom ráčila tento koncept ještě milostivě zapůjčiti; tuším, že se tato překrásná pověst k dobré básni hoditi může - avšak to s JPaní povolením.

E.

B. Němcová: Korespondence I. 1844–1852. Praha 2003, s. 15

Právě se vracela knězna s matkou z procházky, když se chlapec u vrat usadil. „Hleďte, maminko, jaký to krásný a skvostný kolovrátek; pojďte, zeptám se, zdali na prodej.“ „Zač je ten kolovrátek, chlapečku?“ „Za oči, paní, za oči.“ „Za oči?“ „Ano.“ „Proč za oči?“ „Nevím, co s nimi otec chce.“ „Totéž podivný člověk,“ pomyslila si Zloboha. „Ale maminko, my máme Dobrunčiny oči schované; což kdybych je za ten kolovrátek dala? Já bych ho tuze ráda měla.“ „Inu,“ odpověděla tato, „stál by za ně, a skoro budu ráda, když budou pryč; půjdou pro ně.“ Odešla do zámku a za chvíliku přinesla v malé škatulce v plátně zaobalené oči. „Tu máš tedy oči, a teď mně dej kolovrátek,“ řekla Zloboha k chlapci.

B. Němcová: O zlatém kolovrátku (původní prozaická předloha)

Pachole v bráně sedělo,
zlatý kuželík drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„Kéž bych ten kuželíček měla
na tu přesličku!“

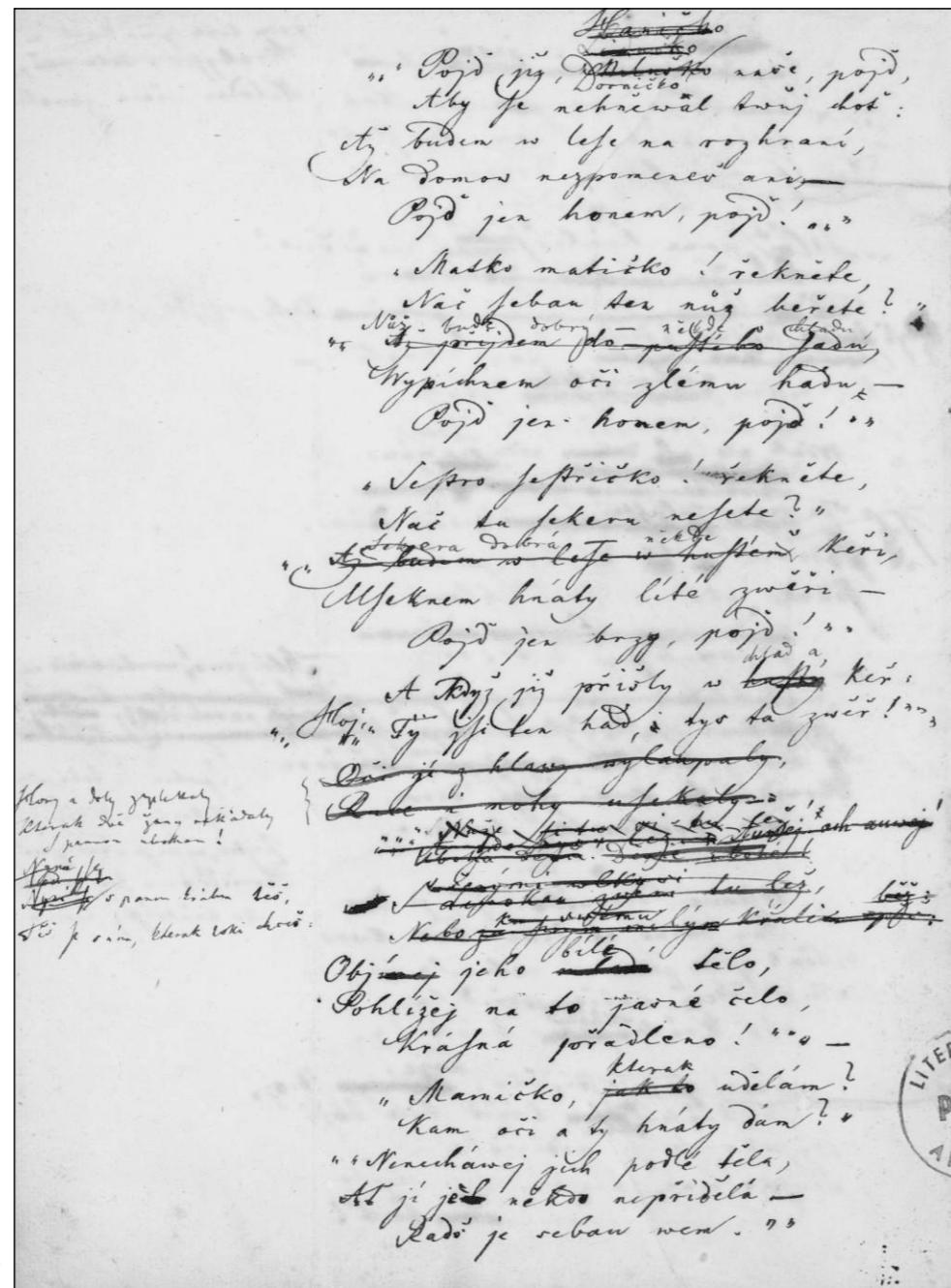
Vstaňte, mamičko, jděte zas,
ptejte se, zač ten kužel as.“ –
„Za oči, paní, jinak není,
tak mi dal otec poručení,
za dvě oči jest.“

„Za oči! neslychaná věc!
A kdo je, chlapče, tvůj otec?“ –
„Netřeba znáti otce mého:
kdo by ho hledal, nenajde ho,
jinak přijde sám.“ –

„Mámo, mamičko, co počít?
A já ten kužel musím mít!
Jděte tam zase do komory,
Jsou tam ty oči naší Dory,
ať je odnese.“ –

K. J. Erben: Zlatý kolovrat

Zlatý kolovrat,
rukopisný fragment,
LA PNP

Příloha na nedělí

Co [...] o slovu písni národní řečeno, totéž o jejím hlasu čili nápěvu platí. Má-li hlas ten býti národní, musí v sobě míti národního ducha, na sobě národní formu a musí z národa vůbec vyjít. Známa jest obzvláštní náklonnost národa slovanského k hudbě [...]. Slova pravé národní písni jsou jen smysl a výklad hudebního jejího hlasu [...]. V tomž se také liší píseň národní od jiných písni uměleckých, že v písni národní slovo z hudby anebo spolu s hudbou, v uměleckých ale obyčejně hudba ze slova povstává.

Karel Jaromír Erben: Prostonárodní české písni a říkadla (1864)

Rukopisné drobty se stolu K. J. Erbena

Ovčáci, čtveráci, list ze zápisníku
Pracovní materiály k písni a říkadlům, LA PNP

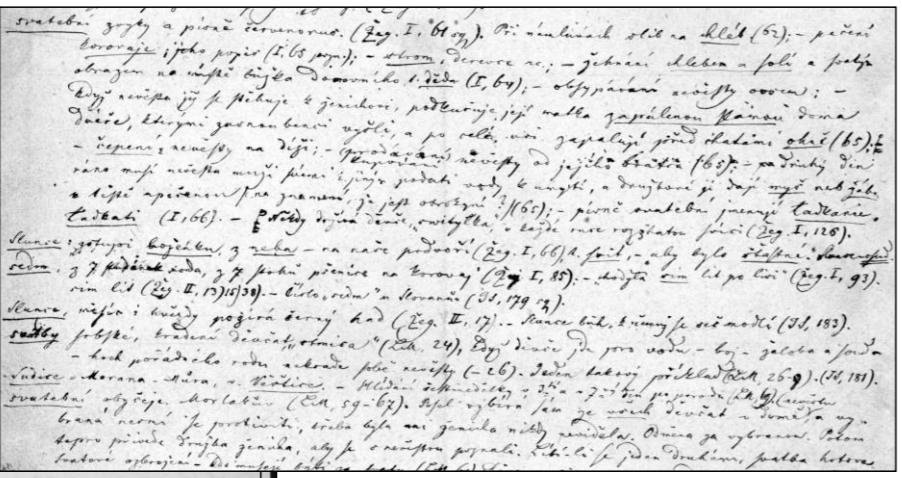
Já do lesa, nepojedu, ukázka notového záznamu z lístkovnice, Pracovní materiály k písni a říkadlům, LA PNP

BÁJESLOVÍ

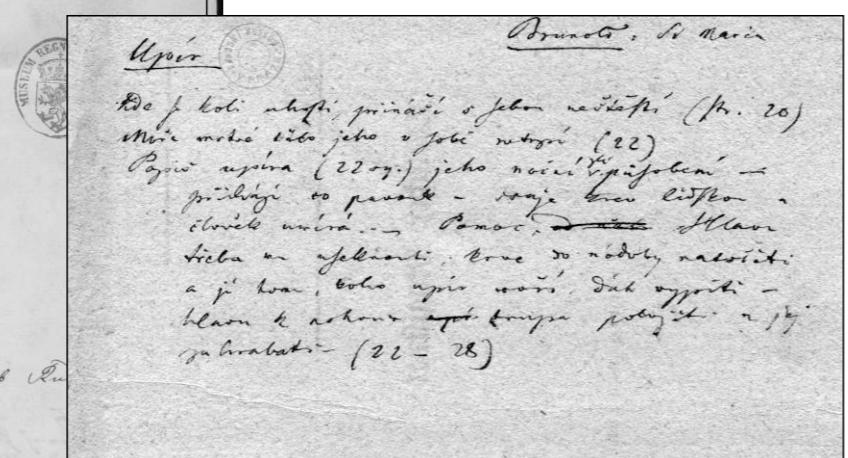
Slovanské bájesloví jest jedna z nejnesnadnějších stránek národní vědy slovanské, i ačkoliv o něm již mnoho bylo psáno, však vyjmouc několik drobných článků o jednotlivých jeho částech, v celku svém očekává vždy ještě na svého důkladného vzdělavatele. Slovanské bájesloví skládá se, tak jako bájesloví všech jiných arejských národů, na obecných zjevech v přírodě, na silách, ježto v ní patrně působí, jsouce příčinou blahodárných i záhubných účinků, léta i zimy, dne i noci, života i smrti.

eEn. [K. J. Erben] in Slovník naučný 8,
S – Szyttler, red. F. L. Rieger (1870)

Výpisy k slovanské mytologii a zvykosloví, písmeno S, LA PNP

Upír, pracovní materiály ukázka z lístkovnice ke zvykosloví, LA PNP

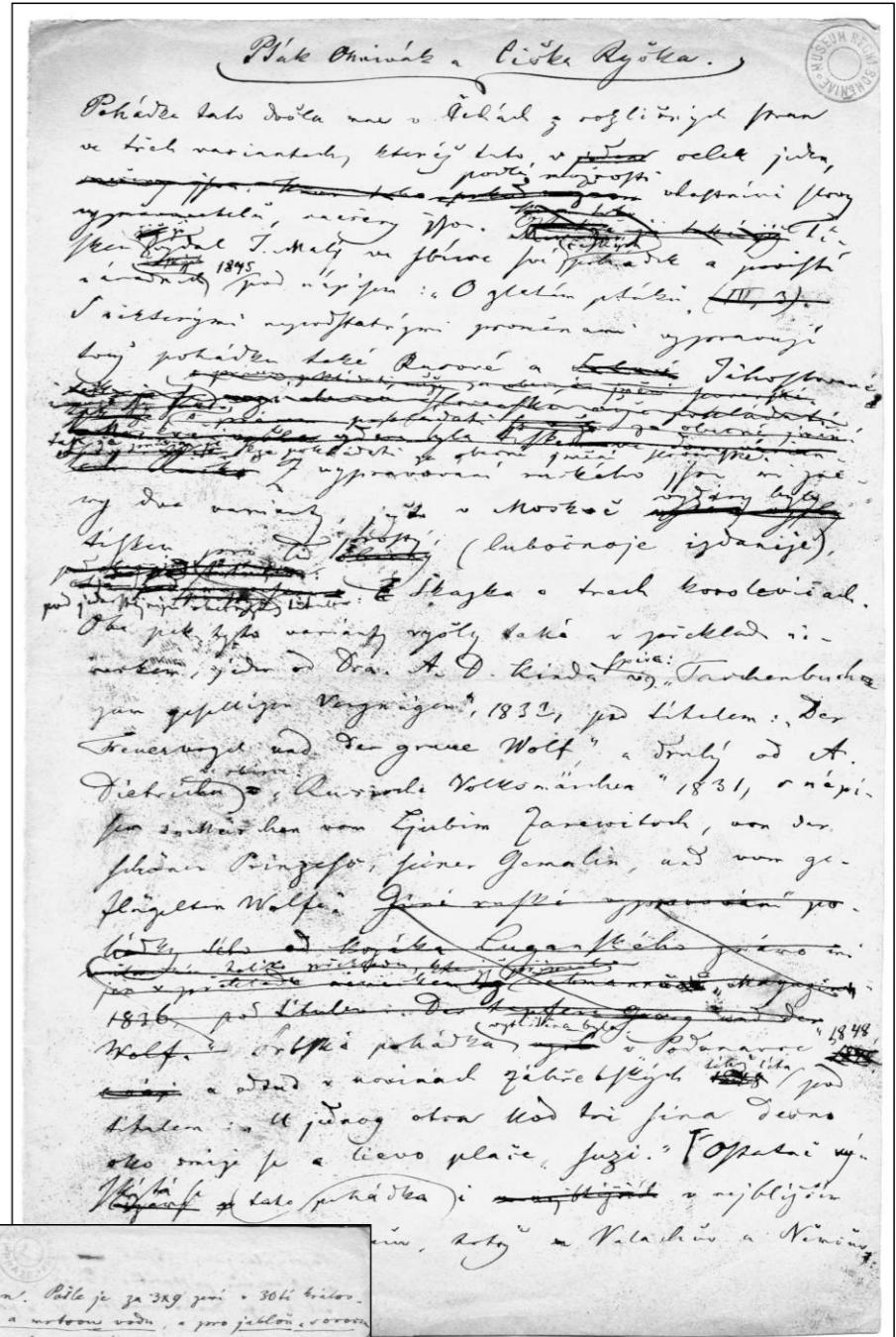
Vídy čili Sudice, rukopis nedokončené studie o slovanské mytologii, původně přednáška pro KČSN 1847, LA PNP

POHÁDKY

Co se českých pohádek dotýče, také bych se k tomu rád dostal – ale nevím, nevím! Ano, kdyby nebyl člověk úředním otrokem, a čas ku pracím literárním nemusil po chvílkách ukrádati.

K. J. Erben Antonínu Rybičkovi, 30. března 1869

Erbenův komentář k pohádce Pták ohnivák a liška Ryška rukopisný zlomek, LA PNP

Zápis lidového podání pohádky
Skazka o třech korolevičach, která Erbena inspirovala
k napsání pohádky Pták Ohnívák a liška Ryška,
ukázká z lístkovnice s fabulemi jednotlivých pohádek,
IA PNP